

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Tredje Afdeling)

23. marts 2023*

»Præjudiciel forelæggelse – selvstændige handelsagenter – direktiv 86/653/EØF – artikel 17, stk. 2, litra a) – agenturaftalens ophør – handelsagentens ret til en godtgørelse – betingelser for tildeling – rimelig godtgørelse – vurdering – begrebet »handelsagentens tab af provision« – provision af fremtidige transaktioner – nye kunder, som handelsagenten har skaffet – bestående kundekreds, som handelsagenten har øget forretningerne med i et betydeligt omfang – engangsprovision«

I sag C-574/21,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Nejvyšší soud (øverste domstol, Den Tjekkiske Republik) ved afgørelse af 29. juni 2021, indgået til Domstolen den 20. september 2021, i sagen

QT

mod

O2 Czech Republic a.s.,

har

DOMSTOLEN (Tredje Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, K. Jürimäe (refererende dommer), og dommerne M. Safjan, N. Piçarra, N. Jääskinen og M. Gavalec,

generaladvokat: T. Čapeta,

justitssekretær: ekspeditionssekretær M. Ferreira,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 15. september 2022,

efter at der er afgivet indlæg af:

- QT ved advokát D. Rašovský,
- O2 Czech Republic a.s. ved advokáti L. Duffek og M. Olík,

* Processprog: tjekkisk.

- den tjekkiske regering ved T. Machovičová, O. Serdula, M. Smolek og J. Vlácil, som befuldmægtigede,
 - den tyske regering ved J. Möller, U. Bartl, J. Heitz og M. Hellmann, som befuldmægtigede,
 - Europa-Kommissionen ved L. Armati, M. Mataija og P. Němečková, som befuldmægtigede,
- og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 24. november 2022, afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 17, stk. 2, litra a), i Rådets direktiv 86/653/EØF af 18. december 1986 om samordning af medlemsstaternes lovgivning om selvstændige handelsagenter (EFT 1986, L 382, s. 17).
- 2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem handelsagenten QT og selskabet O2 Czech Republic a.s. vedrørende et krav om godtgørelse som følge af ophøret af handelsagentkontrakten mellem handelsagenten og dette selskab.

Retsforskrifter

EU-retten

- 3 Anden og tredje betragtning til direktiv 86/653 lyder:

»Inden for [Den Europæiske Union] har forskellene mellem de nationale lovgivninger om handelsagentur mærkbar indflydelse på konkurrencevilkårene og på de vilkår, hvorunder dette hverv udøves, og de kan have uheldig indflydelse på handelsagenters retsbeskyttelse i forhold til deres agenturgivere samt på retssikkerheden i handelssamkvemmet; desuden vanskeliggør disse forskelle i mærkbart omfang indgåelse og gennemførelse af kontrakter om handelsagentur mellem en agenturgiver og en handelsagent med forretningssted i forskellige medlemsstater;

samhandelen mellem medlemsstaterne bør foregå på samme vilkår som på et enhedsmarked, hvilket indebærer en indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes retssystemer, for så vidt det er nødvendigt af hensyn til fællesmarkedets funktion; reglerne om lovkonflikter fjerner ikke de omtalte ulemper for handelsagentur, selv ikke efter udarbejdelse af ensartede regler, og gør derfor ikke den foreslåede harmonisering overflødig«.

- 4 Direktivets artikel 1 er affattet således:

»1. De i dette direktiv fastsatte harmoniseringsforanstaltninger finder anvendelse på medlemsstaternes love og administrative bestemmelser om forholdet mellem handelsagenter og disses agenturgivere.

2. Ved handelsagent forstås i dette direktiv en selvstændig mellemmand, som er vedvarende antaget til at formidle salg eller køb af varer for en anden person, i det følgende benævnt

agenturgiveren, eller til at formidle og afslutte sådanne forretninger i agenturgiverens navn og for dennes regning.

[...]«

5 Artikel 6 bestemmer nærmere:

»1. Såfremt parterne ikke har truffet nogen aftale herom og med forbehold af medlemsstaternes ufravigelige retsfor skrifter om vederlagets størrelse, har handelsagenten ret til det vederlag, som på det sted, hvor han udøver sin virksomhed, er sædvanligt for agenter for varer af den art, som er genstand for agenturkontrakten. Er der ikke på stedet noget sådant sædvanligt vederlag, har handelsagenten ret til et rimeligt vederlag, hvorved alle de forretningen vedrørende omstændigheder tages i betragtning.

2. Enhver del af vederlaget, der varierer efter forretningernes antal eller størrelse, betragtes ved anvendelsen af dette direktiv som provision.

3. Artikel 7 til 12 finder kun anvendelse, såfremt handelsagenten helt eller delvis betales gennem provision.«

6 Samme direktivs artikel 7 har følgende ordlyd:

»1. Handelsagenten har ret til provision af en agenturforretning, der afsluttes i agenturkontraktperioden,

a) såfremt den er afsluttet ved hans medvirken,
eller

b) såfremt den er afsluttet med en tredjemand, som han tidligere har skaffet som kunde for så vidt angår lignende forretninger.

2. For forretninger, der afsluttes i agenturkontraktperioden, har handelsagenten ligeledes ret til provision,

– såfremt han har fået overdraget et bestemt geografisk område eller en bestemt kundekreds, eller

– såfremt han har eneret med hensyn til et bestemt område eller en bestemt kundekreds,

og forretningen er afsluttet med en kunde, der hører til dette område eller denne kundekreds.

Medlemsstaterne indfører et af de [i] ovennævnte to led omhandlede alternativer i deres lovgivning.«

7 Artikel 8 i direktiv 86/653 lyder:

»Handelsagenten har ret til provision af en agenturforretning, som er afsluttet efter kontraktens ophør,

- a) såfremt forretningen hovedsagelig er bragt i stand ved den virksomhed, han har udfoldet i agenturkontraktperioden, og den afsluttes inden for en rimelig tid efter kontraktens ophør
eller
- b) såfremt agenturgiveren eller handelsagenten, i overensstemmelse med betingelserne i artikel 7, har modtaget tredjemands ordre før agenturkontraktens ophør.«

8 Dette direktivs artikel 17 bestemmer:

»1. Medlemsstaterne træffer de nødvendige foranstaltninger for at sikre, at handelsagenten ved kontraktforholdets ophør får godtgørelse i henhold til stk. 2 eller skadeserstatning i henhold til stk. 3.

2. a) Handelsagenten har ret til en godtgørelse, såfremt og i det omfang

- han har skaffet agenturgiveren nye kunder eller i et betydeligt omfang har øget forretningerne med den bestående kundekreds, og forretningsforbindelserne med disse kunder fortsat vil give agenturgiveren betydelige fordele,

og

- betaling af godtgørelse er rimelig under hensyn til samtlige omstændigheder, herunder navnlig handelsagentens tab af provision af forretninger med disse kunder. Medlemsstaterne kan fastsætte, at disse omstændigheder ligeledes kan omfatte anvendelse af en konkurrenceklausul som defineret i artikel 20.

b) Godtgørelsen kan ikke overstige et beløb svarende til en årlig godtgørelse, der beregnes på grundlag af handelsagentens gennemsnitlige årlige vederlag i de sidste fem år; hvis kontrakten er indgået for mindre end fem år siden, beregnes godtgørelsen på grundlag af det gennemsnitlige vederlag i perioden.

c) Ydelse af denne godtgørelse er ikke til hindrer for, at agenten kan påberåbe sig skadeserstatning.

3. Handelsagenten har ret til erstatning for den skade, som ophøret af hans forhold til agenturgiveren forvolder ham.

Sådan skade opstår hovedsagelig, når kontrakten ophører under omstændigheder,

- der berører handelsagenten provisionsbeløb, som ville have tilkommet ham i tilfælde af normal opfyldelse af kontrakten, samtidig med at agenturgiveren opnår væsentlig fordel af handelsagentens indsats;
- og/eller under omstændigheder, hvor handelsagenten ikke har kunnet afskrive de omkostninger og udgifter, som han efter henstilling fra agenturgiveren har afholdt med henblik på opfyldelse af kontrakten.

4. Retten til godtgørelsen i henhold til stk. 2 eller skadeserstatning i henhold til stk. 3 består tillige, når kontraktforholdet ophører som følge af handelsagentens død.

5. Handelsagenten fortaber retten til godtgørelse i de i stk. 2 nævnte tilfælde eller skadeserstatning i de i stk. 3 nævnte tilfælde, hvis han ikke inden et år fra kontraktforholdets ophør har meddelt agenturgiveren, at han vil gøre sine rettigheder gældende.

6. Inden for en frist på otte år efter meddelelsen af dette direktiv forelægger [Europa-]Kommissionen Rådet [for Den Europæiske Union] en beretning om gennemførelsen af denne artikel og forelægger det eventuelt ændringsforslag.«

9 Artikel 18 bestemmer nærmere:

»Godtgørelsen eller erstatningen i henhold til artikel 17 skal ikke udbetales:

a) hvis agenturgiveren hæver kontrakten på grund af en misligholdelse, som kan tilregnes handelsagenten, og som i medfør af national lovgivning giver adgang til at hæve kontrakten uden varsel;

b) hvis handelsagenten hæver kontrakten, medmindre dette er berettiget som følge af omstændigheder, der skyldes agenturgiveren, eller som følge af alder, svagelighed eller sygdom hos handelsagenten, således at det ikke med rimelighed kan kræves af ham, at han fortsætter sin virksomhed;

c) hvis handelsagenten efter aftale med agenturgiveren overfører sine rettigheder og forpligtelser ifølge agenturkontrakten til en anden.«

10 Samme direktivs artikel 19 fastsætter:

»Parterne kan ikke, før kontrakten er ophørt, fravige artikel 17 og 18 til skade for handelsagenten.«

Tjekkisk ret

11 § 652, stk. 1, i zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník (lov nr. 513/1991 om handel) i den affattelse, der finder anvendelse på tvisten i hovedsagen (herefter »handelsloven«), fastsatte i det væsentlige, at handelsagenten ved en agenturkontrakt forpligtede sig til at forhandle og afslutte forretninger med kunderne samt til at gennemføre de dermed forbundne transaktioner i agenturgiverens navn og for hans regning.

12 Denne lovs § 669, stk. 1, der gennemfører artikel 17, stk. 2, litra a), i direktiv 86/653 i tjekkisk ret, bestemte:

»I tilfælde af opsigelse af kontrakten har handelsagenten ret til godtgørelse, hvis:

a) han har skaffet agenturgiveren nye kunder eller i et betydeligt omfang har øget forretningerne med den bestående kundekreds, og forretningsforbindelserne med disse kunder fortsat vil give agenturgiveren betydelige fordele, og

b) betaling af denne godtgørelse er rimelig under hensyn til samtlige omstændigheder, herunder navnlig handelsagentens tab af provision af forretninger med disse kunder [...]«

Twisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

- 13 Den 1. januar 1998 indgik sagsøgeren i hovedsagen en handelsagenturkontrakt med retsforgængerens for O2 Czech Republic (herefter også »O2 Czech Republic«). Dette kontraktforhold ophørte den 31. marts 2010. Agenturkontrakten vedrørte udbud og salg af teletjenester, som leveres af dette selskab, levering og salg af mobiltelefoner, deres tilbehør og i givet fald andre produkter samt abonnentservice.
- 14 I henhold til agenturkontrakten modtog sagsøgeren i hovedsagen en engangsprovision for hver af de kontrakter, som han indgik for O2 Czech Republic.
- 15 I 2006 og 2007 skaffede sagsøgeren i hovedsagen O2 Czech Republic nye kunder og indgik andre kontrakter med den bestående kundekreds. Henset til den maksimale periode for abonnementsforpligtelsen overskred disse kontrakter ikke datoen for ophøret af den i hovedsagen omhandlede agenturkontrakt, dvs. den 31. marts 2010.
- 16 Hvad derimod angår 2008 og 2009 blev denne dato overskredet med hensyn til i alt 431 abonnementer, hvoraf 155 var nye abonnementer og 276 var ændringer af eksisterende abonnementer, for hvilke sagsøgeren i hovedsagen modtog betaling af tilsvarende provision fra O2 Czech Republic.
- 17 Da sagsøgeren i hovedsagen var af den opfattelse, at dette selskab imidlertid ikke havde udbetalt den godtgørelse, som han havde krav på i henhold til handelslovens § 669, stk. 1, der gennemfører artikel 17, stk. 2, litra a), i direktiv 86/653, anlagde han sag ved Obvodní soud pro Prahu 4 (distriktsdomstolen i Prag 4, Den Tjekkiske Republik) med påstand om, at O2 Czech Republic blev tilpligtet at betale ham et beløb på 2 023 799 tjekkiske koruna (CZK) (ca. 82 000 EUR).
- 18 Denne retsinstans frifandt sagsøgte med den begrundelse, at sagsøgeren i hovedsagen ikke havde godtgjort, at O2 Czech Republic efter udløbet af den omhandlede agenturkontrakt fortsat havde betydelige fordele af forretningerne med de kunder, som han havde skaffet.
- 19 Denne afgørelse blev efter appel stadfæstet af Městský soud v Praze (byretten i Prag, Den Tjekkiske Republik). Ved en dom af 27. november 2019 bemærkede denne ret, at de engangsprovisioner, der var aftalt mellem parterne i agenturkontrakten, var blevet behørigt udbetalt til sagsøgeren i hovedsagen. Den fastslog, at argumentet om, at sagsøgeren var berettiget til provisioner, som hypotetisk kunne opnås, ikke kunne begrunde, at han havde ret til en godtgørelse. Sagsøgeren i hovedsagen havde ganske vist skaffet nye kunder og øget forretningerne med den bestående kundekreds, som O2 Czech Republic kunne drage fordel af, efter at handelsagenturkontrakten var ophørt. Selskabet havde imidlertid betalt ham provision herfor i henhold til denne agenturkontrakt. Denne ret udledte heraf, at betaling af en godtgørelse ikke ville være rimelig, jf. handelslovens § 669, stk. 1, litra b), og at der alene af denne grund ikke kunne gives sagsøgeren medhold i kravet.
- 20 Sagsøgeren i hovedsagen har iværksat kassationsanke til prøvelse af denne dom ved Nejvyšší soud (øverste domstol, Den Tjekkiske Republik), som er den forelæggende ret i den foreliggende sag.
- 21 Sagsøgeren i hovedsagen har med sin appel anfægtet denne rets faste praksis vedrørende handelslovens § 669, stk. 1, litra b), hvorefter »handelsagentens tab af provision« er den provision, som handelsagenten ville have modtaget for de allerede gennemførte forretningstransaktioner, dvs. forretninger, som handelsagenten selv har afsluttet eller øget i et

betydeligt omfang. Sagsøgeren har derimod gjort gældende, at dette begreb bør omfatte den provision, som handelsagenten hypotetisk ville have modtaget af de forretninger, som agenturgiveren efter udløbet af den omhandlede agenturkontrakt gennemførte med de kunder, som handelsagenten havde skaffet, eller som handelsagenten i et betydeligt omfang havde øget forretningerne med under kontraktens opfyldelse.

- 22 Den forelæggende ret har anført, at dens praksis adskiller sig fra tysk retspraksis. Ifølge sidstnævnte svarer »handelsagentens tab af provision« til provision af forretninger, som handelsagenten ville have afsluttet for agenturgiverens regning, hvis agenturkontrakten hypotetisk set fortsat bestod. Det følger i øvrigt af tysk retspraksis, at selv om handelsagenten i tilfælde af engangsprovision ikke mister nogen provision, vil den pågældende stadig kunne få ret til en godtgørelse. Der er således alvorlig tvivl om fortolkningen af artikel 17, stk. 2, litra a), i direktiv 86/653.
- 23 På denne baggrund har Nejvyšší soud (øverste domstol) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
- »1) Skal udtrykket »tab af provision« som omhandlet i artikel 17, stk. 2, litra a), andet led, i [direktiv 86/653] fortolkes således, at en sådan provision også omfatter provision for indgåelse af kontrakter, som handelsagenten ville have indgået, såfremt agenturkontrakten ikke var blevet opsagt, med kunder, som han har skaffet for agenturgiver, eller med hvilke den pågældende agent i et betydeligt omfang har øget forretninge[rne]?
- 2) Hvis dette er tilfældet, under hvilke betingelser gælder denne konklusion også for de såkaldte engangsprovisioner for indgåelse af en kontrakt?«

Domstolens kompetence og formaliteten med hensyn til de præjudicielle spørgsmål

- 24 Hvad for det første angår Domstolens kompetence til at besvare de præjudicielle spørgsmål bemærkes indledningsvis, at den i hovedsagen omhandlede handelsagenturkontrakt blev indgået den 1. januar 1998, dvs. før Den Tjekkiske Republiks tiltrædelse af Den Europæiske Union den 1. maj 2004. Denne kontrakt bandt parterne i hovedsagen indtil den 31. marts 2010, hvor O2 Czech Republic opsagde den nævnte kontrakt. Eftersom det er retsvirkningerne af denne ophævelse, der indtrådte efter tiltrædelsen af Den Europæiske Union, som er genstand for tvisten i hovedsagen, finder direktiv 86/653 tidsmæssig anvendelse på denne tvist.
- 25 Hvad dernæst angår dette direktivs materielle anvendelsesområde fremgår det af direktivets artikel 1, stk. 2, at det kun finder anvendelse på salg eller køb af varer og ikke på levering af tjenesteydelser. Formålet med den i hovedsagen omhandlede handelsagenturkontrakt er såvel salg af varer som levering af tjenesteydelser. Den er således kun delvist omfattet af dette materielle anvendelsesområde.
- 26 Imidlertid fremgår det, at den tjekkiske lovgiver, ved gennemførelsen af direktiv 86/653 i tjekkisk ret, med handelslovens § 652 besluttede at medtage alle de forretninger, som en handelsagent kan beskæftige sig med, og således ønskede at anvende dette direktivs bestemmelser på såvel forretninger vedrørende køb og salg som på levering af tjenesteydelser.

- 27 Det følger af Domstolens faste praksis, at når en i national ret valgt regulering af rent interne forhold er tilpasset EU-retten, bl.a. for at undgå forskelsbehandling af statens egne statsborgere eller for at undgå konkurrencefordrejninger eller for at sikre en ensartet behandling af sammenlignelige situationer, er det afgjort i Unionens interesse, at bestemmelser eller begreber, der er hentet fra EU-retten, fortolkes ensartet, uanset de vilkår, hvorunder de skal anvendes, således at senere fortolkningsuoverensstemmelser undgås (dom af 3.12.2015, Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795, præmis 17 og den deri nævnte retspraksis).
- 28 Det følger heraf, at den omstændighed, at den i hovedsagen omhandlede kontrakt vedrører såvel varer som tjenesteydelser, ikke er til hinder for, at Domstolen besvarer den forelæggende rets præjudicielle spørgsmål.
- 29 Det fremgår således af ovenstående betragtninger, at Domstolen har kompetence til at besvare disse spørgsmål.
- 30 For det andet har O2 Czech Republic gjort gældende, at spørgsmålene ikke kan antages til realitetsbehandling, da de ikke er relevante for afgørelsen af tvisten i hovedsagen.
- 31 I denne forbindelse bemærkes, at det følger af Domstolens faste praksis, at det inden for rammerne af det samarbejde, der i medfør af artikel 267 TEUF er indført mellem Domstolen og de nationale retter, udelukkende tilkommer den nationale ret, for hvilken en tvist er indbragt, og som har ansvaret for den retsafgørelse, der skal træffes, på grundlag af omstændighederne i den konkrete sag at vurdere, såvel om en præjudiciel afgørelse er nødvendig for, at den kan afsige dom, som relevansen af de spørgsmål, som den forelægger Domstolen. Når de forelagte spørgsmål vedrører fortolkningen af en EU-retlig regel, er Domstolen derfor principielt forpligtet til at træffe afgørelse (dom af 14.7.2022, Volkswagen, C-134/20, EU:C:2022:571, præmis 56 og den deri nævnte retspraksis).
- 32 Heraf følger, at der foreligger en formodning for, at spørgsmål om EU-retten er relevante. Domstolen kan kun afvise at træffe afgørelse om et præjudicielt spørgsmål forelagt af en national ret, hvis det klart fremgår, at den ønskede fortolkning af EU-retten savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand, såfremt problemet er af hypotetisk karakter, eller såfremt Domstolen ikke råder over de faktiske og retlige oplysninger, som er nødvendige for, at den kan give en hensigtsmæssig besvarelse af de forelagte spørgsmål (dom af 14.7.2022, Volkswagen, C-134/20, EU:C:2022:571, præmis 57 og den deri nævnte retspraksis).
- 33 I det foreliggende tilfælde har den forelæggende ret i sin anmodning om præjudiciel afgørelse i tilstrækkelig grad redegjort for de grunde, der har foranlediget den til at forelægge Domstolen spørgsmål om fortolkningen af bestemmelserne i direktiv 86/653, men også grundene til, at den finder denne fortolkning nødvendig for løsningen af tvisten i hovedsagen.
- 34 Under disse omstændigheder kan de præjudicielle spørgsmål antages til realitetsbehandling.

Om de præjudicielle spørgsmål

Det første spørgsmål

- 35 Indledningsvis bemærkes, at fortolkningen af artikel 17 i direktiv 86/653, som det første spørgsmål vedrører, skal foretages under hensyn til formålet med dette direktiv og den ved direktivet indførte ordning. Direktivets formål er at harmonisere medlemsstaternes lovgivning om retsforholdet mellem parterne i en handelsagenturkontrakt (jf. i denne retning dom af 3.12.2015, Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795, præmis 21 og 22 og den deri nævnte retspraksis).
- 36 Som det fremgår af anden og tredje betragtning hertil, har direktiv 86/653 således til formål at sikre handelsagentens retsbeskyttelse i forhold til deres agenturgivere, at fremme retssikkerheden i handelssamkvemmet og at lette samhandelen mellem medlemsstaterne ved at tilnærme deres retssystemer på området for handelsagenturer. Med henblik herpå opstilles navnlig i artikel 13-20 regler om agenturkontraktens indgåelse og ophør (dom af 3.12.2015, Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795, præmis 23 og den deri nævnte retspraksis).
- 37 Hvad i særdeleshed angår kontraktens ophør pålægges medlemsstaterne i artikel 17 i direktiv 86/653 at indføre en mekanisme til skadesløsholdelse af handelsagenten, der giver denne to valgmuligheder: enten en godtgørelse, der fastsættes i henhold til kriterierne i artikel 17, stk. 2, dvs. ordningen for kundegodtgørelse, eller en skadeserstatning i henhold til de i artikel 17, stk. 3, definerede kriterier, dvs. ordningen for skadeserstatning (dom af 3.12.2015, Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795, præmis 24 og den deri nævnte retspraksis).
- 38 Ifølge anmodningen om præjudiciel afgørelse har Den Tjekkiske Republik valgt ordningen for kundegodtgørelse i artikel 17, stk. 2, i direktiv 86/653.
- 39 Denne ordning for kundegodtgørelse er opdelt i tre faser. Den første af disse faser omfatter indledningsvis en kvantificering af de fordele for agenturgiveren, der er en følge af handelsagenten foretagne transaktioner med kunder i henhold til kriterierne i dette direktivs artikel 17, stk. 2, litra a), første led. Den anden fase omfatter derefter kontrol i henhold til vilkårene i artikel 17, stk. 2, litra a), andet led, af, om det godtgørelsesbeløb, der beregnes på grundlag af disse kriterier, er rimeligt, når henses til alle sagens relevante omstændigheder, herunder bl.a. det provisionstab, som handelsagenten har lidt. Endelig bliver godtgørelsesbeløbet som led i den tredje fase underlagt den i artikel 17, stk. 2, litra b), fastsatte maksimumsgrænse, der alene finder anvendelse, hvis godtgørelsesbeløbet overstiger denne maksimumsgrænse (jf. i denne retning dom af 3.12.2015, Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795, præmis 28 og den deri nævnte retspraksis).
- 40 I det foreliggende tilfælde vedrører det første spørgsmål specifikt betydningen af udtrykket »handelsagentens tab af provision«, der anvendes i artikel 17, stk. 2, litra a), andet led, i direktiv 86/653, og som formelt svarer til anden fase af ordningen for kundegodtgørelse. Det fremgår imidlertid af forelæggelsesafgørelsen, at den problemstilling, som den forelæggende ret har rejst, er mere generel, og at den ikke kun vedrører denne anden fase. Den vedrører nemlig ikke kun beregningen af den tilsvarende godtgørelse med henblik på at gøre den rimelig, men også de forhold, der skal tages i betragtning ved vurderingen af de fordele, som agenturgiveren bibeholder efter handelsagenturkontraktens ophør, hvilken vurdering henhører under ordningens første fase.

- 41 Det må derfor lægges til grund, at den forelæggende ret med det første spørgsmål nærmere bestemt ønsker oplyst, om artikel 17, stk. 2, litra a), i direktiv 86/653 skal fortolkes således, at provision, som handelsagenten i tilfælde af en hypotetisk fortsættelse af agenturkontrakten ville have modtaget af forretninger, der ville have været afsluttet efter agenturkontraktens ophør med de nye kunder, som handelsagenten har skaffet agenturgiveren inden kontraktens ophør, eller med de kunder, som handelsagenten i et betydeligt omfang har øget forretningerne med inden det nævnte ophør, skal tages i betragtning ved fastlæggelsen af godtgørelsen i dette direktivs artikel 17, stk. 2.
- 42 I første række fastsætter direktivets artikel 17, stk. 2, litra a), sammenholdt med dets artikel 17, stk. 1, betingelserne for, at en handelsagent har ret til en godtgørelse efter agentkontraktens ophør, og indeholder nærmere regler for beregningen af denne godtgørelse. Således er handelsagentens ret til godtgørelse eller skadeserstatning betinget af, at hans kontraktforhold til agenturgiveren er ophørt (jf. i denne retning dom af 19.4.2018, CMR, C-645/16, EU:C:2018:262, præmis 23).
- 43 Som generaladvokaten har anført i punkt 53 i forslaget til afgørelse, præciserer artikel 17, stk. 2, litra a), første led, i direktiv 86/653 i denne henseende, at handelsagenten har ret til en godtgørelse, hvis to kumulative betingelser er opfyldt. For det første skal handelsagenten have skaffet agenturgiveren nye kunder eller i et betydeligt omfang have øget forretningerne med den bestående kundekreds. For det andet skal agenturgiveren fortsat have betydelige fordele som følge af forretningsforbindelserne med disse kunder.
- 44 Såvel anvendelsen af adverbierne »encore«, »noch«, »fortsat«, »nadále«, »todavía«, »ancora«, »nadal«, »ainda«, »nog« og »nadalej« i henholdsvis den franske, den tyske, den danske, den tjekkiske, den spanske, den italienske, den polske, den portugisiske, den nederlandske og den slovakiske version som anvendelsen af verbalformerne »продължава«, »jätkuvalt«, »διατηρεί«, »to derive from«, »továbbra is [...] tesz szert«, »continuă«, »jatkuvasti« og »fortsätter« i henholdsvis den bulgarske, den estiske, den græske, den engelske, den ungarske, den rumænske, den finske og den svenske version af nævnte bestemmelse indikerer imidlertid klart, at de pågældende fordele er dem, som fortsat består efter agenturkontraktens ophør, og som derfor vedrører de forretninger, der gennemføres med de nævnte kunder efter dette ophør. Med andre ord svarer de nævnte fordele til dem, som agenturgiveren efter dette ophør fortsat drager af forretningsforbindelser, som handelsagenten har etableret eller øget i løbet af agenturkontraktens opfyldelse.
- 45 På denne baggrund præciserer artikel 17, stk. 2, litra a), andet led, i direktiv 86/653 i det væsentlige, at beregningen af den godtgørelse, som handelsagenten har ret til efter agenturkontraktens ophør, skal tage hensyn til samtlige omstændigheder i forbindelse med denne agenturkontrakt for at være rimelig, herunder navnlig handelsagentens tab af provision af forretninger, der gennemføres med de nævnte kunder. Denne provision svarer nemlig til de fordele, der er nævnt i denne artikel 17, stk. 2, litra a), første led, for så vidt som den ligesom disse fordele hidrører fra forretninger, der gennemføres med de i sidstnævnte bestemmelse omhandlede kunder efter agenturkontraktens ophør.
- 46 Således er »handelsagentens tab af provision« i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 17, stk. 2, litra a), andet led, i direktiv 86/653, den provision, som handelsagenten skulle have modtaget, hvis agenturkontrakten havde været ved, og som svarer til de fordele for

agenturgiveren, der består efter agenturkontraktens ophør, og som hidrører fra forretningsforbindelser, som handelsagenten har etableret eller øget i et betydelig omfang inden dette ophør.

- 47 Det følger således af ordlyden af artikel 17, stk. 2, litra a), i direktiv 86/653, at provision, som handelsagenten i tilfælde af en hypotetisk fortsættelse af agenturkontrakten ville have modtaget af forretninger, der ville have været afsluttet efter agenturkontraktens ophør med de nye kunder, som handelsagenten har skaffet agenturgiveren inden kontraktens ophør, eller med de kunder, som handelsagenten i et betydeligt omfang har øget forretningerne med inden det nævnte ophør, skal tages i betragtning ved fastsættelsen af godtgørelsen i denne artikel 17, stk. 2.
- 48 I anden række understøttes denne fortolkning af den sammenhæng, hvori dette direktivs artikel 17, stk. 2, litra a), indgår.
- 49 For det første overlader direktivets artikel 17, således som det er anført i denne doms præmis 37, medlemsstaterne et valg mellem to ordninger, der er fastsat henholdsvis i artiklens stk. 2 og 3, med henblik på at sikre handelsagentens skadesløsholdelse i tilfælde af agenturkontraktens ophør. Da disse ordninger begge har til formål at sikre en sådan skadesløsholdelse, skal de forstås således, at de omfatter de samme forudsætninger, nemlig tab for perioden efter agenturaftalens ophør (jf. i denne retning dom af 19.4.2018, CMR, C-645/16, EU:C:2018:262, præmis 28).
- 50 Domstolen har for så vidt angår artikel 17, stk. 3, i direktiv 86/653 allerede fastslået, at handelsagenten har ret til erstatning for den skade, som er forvoldt ham, og at sådan skade hovedsageligt opstår som følge af ophøret af hans kontraktforhold til agenturgiveren, hvilket berøver denne handelsagent provisionsbeløb, som ville have tilkommet ham i tilfælde af normal opfyldelse af kontrakten, samtidig med at agenturgiveren opnår væsentlig fordel af handelsagentens indsats, og/eller under omstændigheder, hvor handelsagenten ikke har kunnet afskrive de omkostninger og udgifter, som han efter henstilling fra agenturgiveren har afholdt med henblik på opfyldelse af kontrakten (dom af 19.4.2018, CMR, C-645/16, EU:C:2018:262, præmis 27). Artikel 17, stk. 3, omfatter således det tilfælde, hvor fremtidige provisioner ville være opnået, hvis agenturkontrakten ikke var ophørt.
- 51 Det følger heraf, at artikel 17, stk. 2, i direktiv 86/653 ligeledes skal omfatte dette tilfælde, og at den heri fastsatte godtgørelse på visse i bestemmelsen fastlagte betingelser skal tage hensyn til den provision, som handelsagenten ville have modtaget i tilfælde af en hypotetisk fortsættelse af agenturkontrakten.
- 52 For det andet bekræfter en læsning af denne bestemmelse i lyset af dette direktivs artikel 7 og 8 tillige denne fortolkning. Artikel 7 fastsætter således, at handelsagenten har ret til provision af enhver agenturforretning, der afsluttes i agenturkontraktperioden, på visse betingelser, der er nærmere angivet i nævnte artikel 7. Nævnte direktivs artikel 8 tilføjer, at handelsagenten ligeledes har ret til at modtage provision for en agenturforretning, selv om den er afsluttet efter kontraktens ophør, når denne forretning i det væsentlige var ved at blive gennemført på datoen for kontraktens ophør.
- 53 I denne sammenhæng skal artikel 17, stk. 2, i direktiv 86/653 med henblik på at sikre bestemmelsens effektive virkning fortolkes således, at bestemmelsen omfatter et andet tilfælde end dem, der allerede er omfattet af dette direktivs artikel 7 og 8. Artikel 17, stk. 2, kan således ikke omfatte situationer, hvor handelsagenten ikke har modtaget alle de provisioner, der skulle betales til ham, eftersom disse situationer henhører under direktivets artikel 7. Bestemmelsen

kan heller ikke fortolkes således, at den finder anvendelse på forretninger, som var ved at blive afsluttet inden aftalens ophør, og som blev afsluttet efter aftalens ophør, hvilke er omfattet af samme direktivs artikel 8. De i artikel 7 og 8 i direktiv 86/653 omhandlede provisioner er nemlig efter deres art velerhvervede rettigheder og er ikke underlagt de særlige begrænsninger og krav, der er fastsat i dette direktivs artikel 17 og 18.

- 54 Den godtgørelse, der er fastsat i artikel 17, stk. 2, i direktiv 86/653, henviser således nødvendigvis til de provisioner, som handelsagenten i tilfælde af en hypotetisk fortsættelse af agenturkontrakten ville have modtaget af forretninger med nye kunder, som handelsagenten har skaffet agenturgiveren, eller med de kunder, som handelsagenten i et betydeligt omfang har øget forretningerne med.
- 55 For det tredje skal der henvises til beretningen om anvendelsen af artikel 17 i Rådets direktiv om samordning af medlemsstaternes lovgivning om selvstændige handelsagenter som forelagt af Kommissionen den 23. juli 1996 (KOM(96) 364 endelig udg.) i overensstemmelse med artikel 17, stk. 6, i direktiv 86/653, og som indeholder detaljerede oplysninger vedrørende selve beregningen af godtgørelsen fastsat i direktivets artikel 17, stk. 2, og har til formål at fremme en mere ensartet fortolkning af artikel 17 (jf. i denne retning dom af 26.3.2009, Semen, C-348/07, EU:C:2009:195, præmis 22 og den deri nævnte retspraksis). I denne beretning anføres det, at denne godtgørelse svarer til de fordele, der fortsat tilfalder agenturgiveren efter agenturkontraktens ophør som følge af handelsagentens aktiviteter. Det gøres klart, at der er tale om at yde godtgørelse for den merværdi, der er skabt for agenturgiveren. Det følger af disse forklaringer, at den nævnte godtgørelse ligeledes skal omfatte de provisioner, som handelsagenten i tilfælde af en hypotetisk fortsættelse af denne agenturkontrakt ville have modtaget af forretninger med nye kunder, som handelsagenten har skaffet agenturgiveren, eller med de kunder, som handelsagenten i et betydeligt omfang har øget forretningerne med i forbindelse med opfyldelsen af agenturkontrakten.
- 56 I tredje række taler de formål, der forfølges med direktiv 86/653, også for den nævnte fortolkning af dette direktivs artikel 17, stk. 2, litra a). Som anført i denne doms præmis 36 har direktivet således til formål at sikre handelsagenters retsbeskyttelse i forhold til deres agenturgivere, at fremme retssikkerheden i handelssamkvemmet og at lette samhandelen mellem medlemsstaterne ved at tilnærme deres retssystemer på området for handelsagenturer.
- 57 Domstolen har i denne sammenhæng fastslået, at artikel 17-19 i direktiv 86/653 har til formål at beskytte handelsagenten efter handelsagentkontraktens ophør, og at den ordning, der ved direktivet er indført med henblik herpå, er obligatorisk. Domstolen har heraf udledt, at enhver fortolkning af direktivets artikel 17, som kan være til skade for handelsagenten, er udelukket (dom af 19.4.2018, CMR, C-645/16, EU:C:2018:262, præmis 34 og 35 og den deri nævnte retspraksis). Den har endvidere mere specifikt fastslået, at artikel 17, stk. 2, i samme direktiv skal fortolkes på en måde, der understøtter beskyttelsen af handelsagenten, og som fuldt ud tager hensyn til den pågældendes medvirken ved gennemførelsen af de forretninger, som han har ansvaret for (jf. i denne retning dom af 7.4.2016, Marchon Germany, C-315/14, EU:C:2016:211, præmis 33).
- 58 Som generaladvokaten i det væsentlige har anført i punkt 73 i forslaget til afgørelse, ville en begrænsning af rækkevidden af begrebet »handelsagentens tab af provision« til forretninger, der allerede var gennemført inden agenturkontraktens ophør, risikere at fratage handelsagenten en væsentlig del af den merværdi, som agenturgiveren har modtaget efter kontraktens ophør på grundlag af det arbejde, som det ikke desto mindre er handelsagenten, der har udført.

- 59 En fortolkning af artikel 17, stk. 2, litra a), i direktiv 86/653, der udelukker de provisioner, som handelsagenten i tilfælde af en hypotetisk fortsættelse af agenturkontrakten ville have modtaget af forretninger, der ville have været afsluttet efter kontraktens ophør med de nye kunder, som handelsagenten har skaffet agenturgiveren før dette ophør, eller af forretninger, der ville have været afsluttet efter kontraktens ophør med de kunder, som handelsagenten i et betydeligt omfang har øget forretningerne med før dette ophør, vil således være i strid med dette direktivs formål.
- 60 Henset til det ovenstående skal det første spørgsmål besvares med, at artikel 17, stk. 2, litra a), i direktiv 86/653 skal fortolkes således, at provision, som handelsagenten i tilfælde af en hypotetisk fortsættelse af agenturkontrakten ville have modtaget af forretninger, der ville have været afsluttet efter agenturkontraktens ophør med de nye kunder, som handelsagenten har skaffet agenturgiveren inden kontraktens ophør, eller med de kunder, som handelsagenten i et betydeligt omfang har øget forretningerne med inden det nævnte ophør, skal tages i betragtning ved fastlæggelsen af godtgørelsen i dette direktivs artikel 17, stk. 2.

Det andet spørgsmål

- 61 Med det andet spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 17, stk. 2, litra a), i direktiv 86/653 skal fortolkes således, at udbetaling af engangsprovision udelukker handelsagentens tab af provision af forretninger, der gennemføres af agenturgiveren efter handelsagenturkontraktens ophør med de nye kunder, som handelsagenten har skaffet agenturgiveren inden dette ophør, eller med de kunder, som handelsagenten i et betydeligt omfang har øget forretningerne med inden det nævnte ophør, fra beregningen af den i artikel 17, stk. 2, fastsatte godtgørelse.
- 62 I denne henseende kræver direktivets artikel 17, stk. 2, litra a), andet led, som nævnt i denne doms præmis 39, i det væsentlige, at godtgørelsesbeløbet beregnes på en rimelig måde, når henses til alle sagens relevante omstændigheder, herunder bl.a. det provisionstab, som handelsagenten har lidt.
- 63 Det følger heraf, at »handelsagentens tab af provision« som omhandlet i denne bestemmelse, kun udgør et blandt flere forhold, der skal tages i betragtning ved vurderingen af, om godtgørelsesbeløbet er rimeligt. Valget af en bestemt type provision, såsom f.eks. engangsprovision, kan således ikke rejse tvivl om retten til godtgørelse i henhold til den nævnte bestemmelse. Hvis dette ikke var tilfældet, ville der foreligge en risiko for omgåelse af den obligatoriske karakter af denne ret til godtgørelse, der er fastsat i direktivets artikel 19.
- 64 I det foreliggende tilfælde indeholder sagens akter for Domstolen kun få oplysninger om, hvad de engangsprovisioner, som sagsøgeren i hovedsagen modtog i forbindelse med den handelsagentkontrakt, som han havde indgået med O2 Czech Republic, omfattede. I retsmødet anførte sidstnævnte ikke desto mindre, at de i hovedsagen omhandlede engangsprovisioner svarede til faste vederlag i forbindelse med enhver ny kontrakt indgået med nye kunder eller med den bestående kundekreds ved sagsøgeren i hovedsagens mellemkomst.
- 65 Hvis dette var tilfældet, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at efterprøve, kan den af sagsøgeren i hovedsagen skabte eller øgede kundekreds have afstedkommet en merværdi ved hjælp af nye forretninger, som ville have givet ret til udbetaling af provision, hvis agenturkontrakten ikke var ophørt. Som generaladvokaten i det væsentlige har fremhævet i

punkt 89 i forslaget til afgørelse, omfatter sådanne engangsprovisioner under sådanne omstændigheder ikke handelsagentens tab af provision af forretninger, som agenturgiveren gennemfører med disse kunder efter handelsagenturkontraktens ophør.

- 66 I lyset af det ovenstående skal det andet spørgsmål besvares med, at artikel 17, stk. 2, litra a), i direktiv 86/653 skal fortolkes således, at udbetaling af engangsprovision ikke udelukker handelsagentens tab af provision af forretninger, der gennemføres af agenturgiveren efter handelsagenturkontraktens ophør med de nye kunder, som handelsagenten har skaffet agenturgiveren inden dette ophør, eller med de kunder, som handelsagenten i et betydeligt omfang har øget forretningerne med inden det nævnte ophør, fra beregningen af godtgørelsen i artikel 17, stk. 2, når denne provision svarer til faste vederlag i forbindelse med enhver ny kontrakt indgået med disse nye kunder eller med agenturgiverens bestående kundekreds ved sagsøgeren i hovedsagens mellemkomst.

Sagsomkostninger

- 67 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra de nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Tredje Afdeling) for ret:

- 1) Artikel 17, stk. 2, litra a), i Rådets direktiv 86/653/EØF af 18. december 1986 om samordning af medlemsstaternes lovgivning om selvstændige handelsagenter**

skal fortolkes således, at

provision, som handelsagenten i tilfælde af en hypotetisk fortsættelse af agenturkontrakten ville have modtaget af forretninger, der ville have været afsluttet efter agenturkontraktens ophør med de nye kunder, som handelsagenten har skaffet agenturgiveren inden kontraktens ophør, eller med de kunder, som handelsagenten i et betydeligt omfang har øget forretningerne med inden det nævnte ophør, skal tages i betragtning ved fastlæggelsen af godtgørelsen i dette direktivs artikel 17, stk. 2.

- 2) Artikel 17, stk. 2, litra a), i direktiv 86/653**

skal fortolkes således, at

udbetaling af engangsprovision ikke udelukker handelsagentens tab af provision af forretninger, der gennemføres af agenturgiveren efter handelsagenturkontraktens ophør med de nye kunder, som handelsagenten har skaffet agenturgiveren inden dette ophør, eller med de kunder, som handelsagenten i et betydeligt omfang har øget forretningerne med inden det nævnte ophør, fra beregningen af godtgørelsen i artikel 17, stk. 2, når denne provision svarer til faste vederlag i forbindelse med enhver ny kontrakt indgået med disse nye kunder eller med agenturgiverens bestående kundekreds ved sagsøgeren i hovedsagens mellemkomst.

Underskrifter